

بررسی تطبیقی

ذبح شرعی در اسلام

دکتر علی مرادزاده

تیر ماه ۱۳۹۶

www.ketab.ir

بررسی تطبیقی ذبح شرعی در اسلام
دکتر علی مرادزاده
ناشر: نشر ناد
طراحی جلد، صفحه آرایی و ویراستاری: حسین مرادزاده
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

سرشناسه: مرادزاده، علی ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور: بررسی تطبیقی ذبح شرعی در اسلام/ علی مرادزاده.
مشخصات نشر: تهران: انتشارات ناد، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۳۵۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۷۱۳۱-۳-۴-۶۰۰-۱۸۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۴۹-۳۵۳؛ همچنین به صورت زیرتریس.

موضوع: ذبح (فقه)

Slaughtering and slaughter-houses (Islamic law)

موضوع: فقه -- مطالعات تطبیقی

موضوع: Islamic law -- Comparative studies

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ب۴ م۴/۳/۱۹۴ BP

رده‌بندی دیوبندی: ۲۹۷/۳۷۴

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۶۱۰۸۱

تهران: میدان امام حسین (ع) - بن بست برخوردار - پلاک ۳ - واحد ۳

تلفن: ۰۲۱-۷۷۶۸۰۰۵۶

آدرس و تلفن نویسنده: ۰۹۱۲۲۱۷۴۸۲۲ - moradzadeh583@gmail.com

همه حقوق محفوظ است

خوراک از نیازهای روزمره طبیعی حیات انسان و مواد خوراکی از کالاهای اساسی زندگی بشر است، امروزه در میان مواد خوراکی، گوشت استعمال زیادی دارد به گونه‌ای که حتی ارزیابی کیفیت مجالس و مهمانی‌ها تا حدود زیادی به میزان استفاده از گوشت و کیفیت طبخ آن بستگی دارد به همین خاطر خلال بودن این ماده حیاتی به شناخت نحوه ذبح شرعی و آموزش آن برای فرد و جامعه وابسته می‌باشد. استعمال گوشت بدون مراعات ضوابط دستورات شرعی موجب حرمت آن شده و علاوه بر ارتکاب گناه شرعی در قساوت قلب و همچنین روحیات و سلامت نسل انسان تأثیر مستقیم می‌گذارد از طرفی ذبح یکی از احکام دینی اسلام است و چون مردم جامعه ما مسلمان هستند، بررسی و ترویج فرهنگ ذبح شرعی اهمیت زیادی دارد.

بحث پیرامون ذبح ذایح و ذبیحه، ثمرات علمی و عملی مهمی در پی دارد زیرا جهان امروز همچون دهکده‌ای است که همه افراد و ملت‌ها و دولت‌هایش باهم در ارتباطند و در این معاشرت از ذبایح و محدودیتهای فرآورده‌های خوراکی یکدیگر استفاده می‌کنند، دولت‌های مسلمان و غیرمسلمان، اعصاب و اعصاب، مسیحی، کمونیست و... باهم ارتباطات سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و صنعتی دارند، دانشجویان مسلمان به کشورهای اروپایی و آمریکایی برای تحصیل سفر می‌کنند و سفیران و کارداران مسلمان به‌ویژه سفراء، کارداران و نمایندگان کشورمان پیوسته با ممالک شرعی و غیر شرعی در ارتباط هستند.

مردم با ملت‌های دیگر روابط نسبی و سببی دارند، معاش و رفعت و آمد می‌کنند، انتقال تکنولوژی و آموختن فنون و مهارت‌ها و دستاوردهای دیگر به ملت‌ها به داخل کشور ارتباط نسبتاً مداومی را می‌طلبد و نیاز به خوراک و گوشت و لبنیات فرآورده‌های آنها انکارناپذیر است. دانشجویان و اساتید مسلمان در دیگر کشورها مشغول تحصیل و تدریس هستند، تاجران و کسبه به دیگر نقاط عالم حضور پیدا می‌کنند، گروه‌های ورزشی، پژوهشگران، گردشگران، افراد جویای کار و دیگر دسته‌ها و گروه‌های مردمی همواره به سایر کشورهای غیرمسلمان سفر می‌کنند و در حین سفر نیازمند خوراک مناسب هستند و باید

تکلیف خود را در استفاده از مواد خوراکی در این کشورها بدانند و از طرفی نباید در گذران زندگی دچار عسر و حرج بشوند.

از طرفی اجتناب از خوراکی‌های پیروان سایر ادیان و دیگر ملت‌ها خصوصاً برای کسانی که به غیر ذبایح آن‌ها دسترسی ندارند موجب عسر و حرج می‌شود که بر اساس ادله اربعه و قاعده لا حرج، اسلام برای آن چاره‌اندیشی کرده است، پس تکلیف مسلمین در این‌گونه موارد باید مشخص شود، کشورهایی مانند لبنان، نیمی مسلمان و نیمی مسیحی هستند. در کشورهای غربی و شرقی هم مسلمانان زندگی می‌کنند و هم پیروان سایر ادیان الهی و مکتب بشری، اگر معلوم شود که مثلاً ذبایح اهل کتاب در حالت اضطرار است و یا عدم مراعات برخی از شرایط موجب حرمت نمی‌شود دیگر لازم نیست دانشجوی، کاردار، تاجر، سفیر، گردشگر و ... مسلمان ایرانی با هزاران زحمت، هر چند وقت یکبار مایحتاج خویش را از ایران ببرند و یا سفری را در بیابان ذبح کنند و آن را برای مصرف چندین هفته‌اش در یخچال نگه دارد و علاوه بر این در ارتباط و معاشرتش با همسایگان و همشهریان و آشنایان خارجی خود دچار عسر و حرج شود و حتی زمینه‌ای نیز برای ورود گوشت ذبح‌شده از کشورهای غیرمسلمان با نهادهای صدور شرایط ایجاد می‌شود و در داخل کشور نیز محدودیت چندانی وجود ندارد در عین حال بحث پیرامون حلیت ذبایح اهل کتاب یا مسائل مشابه به معنای حلال بودن تمام خوراکی‌های آن نیست چون آنان از گوشت حیوانات حرام گوشت نیز استفاده می‌کنند و گاهی اوقات برای ذبح شرایط لازم را مراعات نمی‌کنند. ذبح اخص از تذکیه است، تذکیه شامل ذبح، نحر، صید و ذبح مایی و پرندگان و ملخ و ... می‌شود اما ذبح صرفاً شامل سربریدن حیوان بر طبق دستورات شرعی است به گونه‌ای که اگر حیوان ذبح شرعی نشود مردار و خوردن آن حرام است، پس تذکیه یک کل است که مشهورترین مصداقش ذبح است.

در شرح لمعه هفت چیز در ذبح واجب دانسته شده، بریدن اعضای چهارگانه، بریدن آن‌ها با آهن، روبه‌قبیله بودن ذبیحه، تسمیه (گفتن نام خدا) هنگام ذبح، حیوان بعد از ذبح حرکت کند یا خون به حد متعارف از آن خارج شود، اعمال ذبح پی‌درپی باشد، نحر اختصاص به شتر دارد و ذبح به سایر حیوانات اختصاص دارد.

محقق در شرایع بحث ذبح را در قالب دو عنوان آورده است، ارکان ذبح شامل شرایط ذبح، ابزار ذبح، کیفیت ذبح و لواحق ذبح را نیز شامل نه چیز می‌داند و علامه حلی نیز در قواعد به همین روال بحث کرده است، امام خمینی (ره) در تحریرالوسیله ذبح را در چهار محور، شرایط ذبح، ابزار ذبح، کیفیت ذبح و ملحقات ذبح مورد بحث قرار داده است.

بدین صورت در میان فقهای امامیه اختلاف نظر اساسی پیرامون ذبح و احکام آن دیده نمی‌شود اگرچه تفاوت‌هایی در فتاوی‌ای آنان در بسیاری از موضوعات و احکام وجود دارد.

موضوع تحقیق حاضر بررسی تطبیقی ذبح در اسلام است و منظور از تطبیق، مقایسه کردن در نگاه فقه‌های شیعه ۱۲ امامی و مذاهب چهارگانه اهل سنت یعنی: حنفی، مالکی، حنبلی و شافعی است و سعی می‌شود در هر فصلی به تناسب فتاوی‌ای هر دو مذهب مورد بحث قرار گیرد. بین مذاهب اسلامی، اختلاف نظر و تفاوت‌هایی در زمینه‌های مختلف شرایط و واجبات ذبح، اوصاف ذبح، شرایط ذبیحه، احکام و ملحقات ذبح دیده می‌شود.

در نوشتار حاضر ابتدا طرح تحقیق ارائه و تبیین می‌گردد و سپس کلیات و منابع فقه اسلامی و تاریخچه مختصر از فقه اهل سنت و ادوار فقه و فقها در اسلام اعم از مذاهب شیعه و اهل سنت بیان خواهد شد و به ناعداد جایگاه بیت فقه اسلامی و اولویتهای و برتری‌های فقه شیعه اشاره خواهد شد. سپس جایگاه ذبح در فقه اسلامی و کاربرد این واژه در قرآن و سنت و سیره فقها را به‌طور گذرا مطرح می‌کنیم.

شرایط و واجبات ذبح موضوع فصل بعدی خواهد بود که در آن به تفصیل به بررسی و تطبیق آراء فقها و اندیشمندان اسلامی (شیعه و اهل سنت) در باب احکام ذبح قرآن کریم و روایات رسیده از معصوم (ع) پرداخته می‌شود و در پایان نیز نتیجه‌گیری جمع‌بندی می‌شود سپس به بررسی ابزار مجاز در ذبح حیوانات می‌پردازیم و در فصل بعدی به شرایط و اوصاف ذابح مطرح می‌گردد که بحثی بسیار ضروری و مفید برای جامعه می‌باشد و در این موارد پس از نقل فتاوی‌ای فقها و اندیشمندان اسلامی به بررسی آیات و روایات اشاره می‌شود. در مراحل بعدی به ذکر شرایط و احکام مذبح اشاره می‌شود. سپس احکام ذبح در مذاهب اسلامی و در پایان، ملحقات ذبح تشریح می‌گردد و در آخر هر فصل نیز جمع‌بندی و نتیجه‌گیری خواهد شد.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات	۱۱
مقدمه	۱۳
بخش ۱: طرح تحقیق	۱۳
بخش ۲: چارچوب مفهومی	۱۶
بخش ۳: چارچوب نظری تحقیق	۲۶
بخش ۴: منابع استنباط احکام	۳۳
بخش ۵: ادوا، فقه و فقها	۴۱
بخش ۶: استگیا و جانگاہ ذبح در میان امتها و ادیان	۵۴
فصل دوم: شرایط و الزامات ذبح	۵۷
مقدمه	۵۹
شرط اول: بریدن رگهای چهارگانه و ... کردن رگها	۵۹
شرط دوم: رو به قبله کردن حیوان در حال ذبح	۶۹
شرط سوم: بردن نام خدا هنگام ذبح حیوان حلال	۷۷
شرط چهارم: ذبح این است که از جلو گردن سر حیوان برید	۱۰۳
شرط پنجم: داشتن حیات قبل از ذبح و وجود علائم آن بعد از ذبح	۱۰۵
شرط ششم: پی در پی بودن اعمال ذبح	۱۱۹
شرط هفتم: قصد ذبح	۱۲۴
شرط هشتم: اختصاص نحر به شتر و ذبح به سایر حیوانات	۱۲۷
شرط نهم: دانستن و توانستن ذبح کردن	۱۳۴
شرط دهم: مسلمان بودن ذابح و ناحر	۱۳۹

- فصل سوم: ابزار ذبح شرعی ۱۴۱
- مقدمه ۱۴۳
- بخش ۱: دیدگاه فقهای شیعه امامیه درباره ابزار ذبح ۱۴۴
- بخش ۲: روایات و سنت پیشوایان معصوم پیرامون ابزار ذبح ۱۵۱
- بخش ۳: دیدگاه فقهای اهل سنت پیرامون ابزار ذبح ۱۵۳
- بخش ۴: ذبح به وسیله دستگاه ۱۵۶
- فصل چهارم: شرط مسلمان بودن ذابح و حکم ذبایح اهل کتاب ۱۶۱
- مقدمه ۱۶۳
- بخش ۱: احوط ذابح ۱۶۳
- بخش ۲: شرایط ذابح در فتاوی فقهای شیعه امامیه ۱۶۸
- بخش ۳: شرایط ذابح در فتاوی اهل سنت ۱۷۳
- بخش ۴: حکم ذبایح اهل کتاب ۱۷۴
- بخش ۵: شرط مسلمان بودن ذبح کننده ۱۸۴
- بخش ۶: تفاوت ذبیحه معمولی با قربانی ۲۰۹
- بخش ۷: شرط اسلام در ذبح کننده از نگاه سیره و سنت معصوم ۲۱۲
- بخش ۸: اجماع و شرط اسلام در ذبح کننده ۲۳۰
- فصل پنجم: شرایط و احکام ذبیحه (مذبوح) ۲۳۵
- مقدمه ۲۳۷
- بخش ۱: تقسیم‌بندی حیوانات حلال گوشت (ذبایح) در فقه شیعه ۲۳۷
- بخش ۲: حیواناتی که ذاتاً و اصالتاً نجس و حرام‌اند ۲۵۲
- بخش ۳: حیواناتی که در اصل حلال گوشت بوده و بنا به عوارضی حرام شده‌اند ۲۷۵

فصل ششم: احکام ذبح و نحر و شکار و صید ماهی ۲۸۳

مقدمه ۲۸۵

بخش ۱: احکام ذبح در فقه شیعه ۲۸۵

بخش ۲: احکام ذبح در فتوای فقیهان مذاهب اهل سنت ۲۹۱

بخش ۳: مستحبات ذبح ۲۹۳

بخش ۴: مکروهات ذبح ۲۹۷

بخش ۵: احکام نحر شتر ۳۰۵

بخش ۶: احکام شکار ۳۰۷

بخش ۷: احکام صید ماهی ۳۱۲

فصل هفتم: ملحقات ذبح ۳۱۵

مقدمه ۳۱۷

بخش ۱: تذکیر جنین حیوان در شکم مادر بعد از ذبح و نحر ۳۱۷

بخش ۲: حکم گوشت‌هایی که از کشورهای خاری وارد می‌شوند ۳۲۸

بخش ۳: حکم ذبایح و گوشت‌های بازار مسلمین ۳۳۲

بخش ۴: حکم حیواناتی که ذبح و نحرشان ممکن نباشد ۳۳۵

بخش ۵: اعتبار استقرار حیات در حیوان قبل از ذبح یا نحر ۳۴۰

بخش ۶: واحد یا متعدد بودن سبب مرگ حیوان ۳۴۸

فهرست منابع و مآخذ ۳۴۹